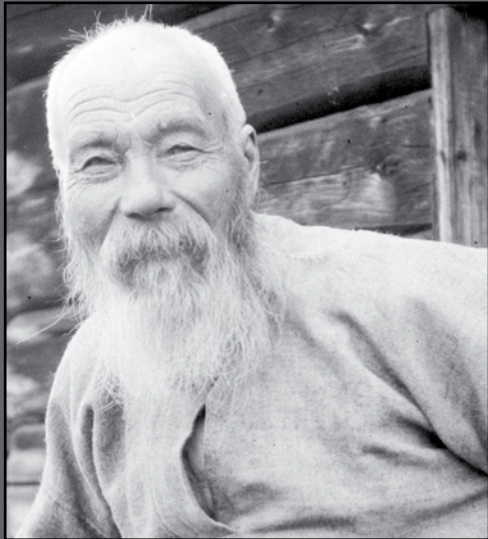

JØDENE
KVENENE
ROM
ROMANIFOLKET
SKOGFINNENE

ARKIVENE • BIBLIOTEKENE • MUSEENE &

DE NASJONALE MINORITETENE

Hilde Holmesland

ABM #25
SKRIFT

Illustrasjoner forsiden:

Øverst til venstre: Sedermåltid hos familien Abrahamsen, påsken 1926.

Foto: Det mosaiske trossamfunnet i Trondheim

Øverst i midten: En kvinne og barn i en sigøynerleir i Skjeberg ca 1937.

Foto: Jens Hovland / Østfold fylkes billedarkiv

Nederst til venstre: Piera-Jenssi på Tømmernes anno 1927.

Foto: Samuli Paulaharju, Museiverket i Helsingfors

Nederst i midten: Mor Lisa Larsdotters barn i slåttonnen rundt 1900,

Norra Finnskoga, Sverige. Foto: Torsby Finnkulturcentrum

Nederst til høyre: Et taterfølge fra omtrent 1920.

Foto: Mjøsmuseet

ABM-UTVIKLING

POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

post@abm-utvikling.no
www.abm-utvikling.no

TRYKK: PDC TANGEN AS
OPPLAG: 3500

ISSN 1503-5972
ISBN 82-8105-031-4

ABM-utvikling 2006

INNHold

FORORD	4
1. DE NASJONALE MINORITETENE I NORGE: KVENENE, SKOGFINNENE, ROM, ROMANIFOLKET OG JØDENE.	6
2. ASSIMILASJON OG FORNORSKNINGSPOLITIKK	10
3. MINORITETSVERNET	14
4. KULTUR OG SPRÅK: ARKIV, BIBLIOTEK OG MUSEER.	18
5. OVERSIKT OVER ARKIV, BIBLIOTEK OG MUSEER SOM ARBEIDER MED NASJONALE MINORITETER	26
LENKER	34

FORORD

Arkiver, biblioteker og museer er viktige institusjoner for identitet. Gjennom historien har institusjonene vært redskap for storsamfunnets kulturelle herredømme – med oppgaven å bygge en nasjonal identitet. Nasjonsbyggingens ide om en felles, nasjonal kulturarv bidro til at minoritetens kultur ble valgt bort, ble usynlig. I dagens kulturpolitikk er abm-institusjonene tillagt en rolle som «informasjons-, dokumentasjons- og kunnskapsbankar som skal tena eit kontinuerlig demokratiprojekt» som det står i stortingsmeldingen som lå til grunn for etableringen av ABM-utvikling.

Som menneskerettsinstitusjoner har arkivene, bibliotekene og museene et spesielt

ansvar for å synliggjøre minoritetenes kultur. Det er formålet med dette heftet. Vi ønsker å trekke fram noe av det som skjer av formidling omkring nasjonale minoriteter i mange abm-institusjoner, samtidig som vi vil oppfordre til ytterligere engasjement.

Heftet inneholder en innføring i problemstillinger omkring nasjonale minoriteter i Norge: Hva er en nasjonal minoritet? Hvem er de? Hva slags folkerettslig vern har Norge forpliktet seg til? I Stortingsmelding nr 15 (2000-2001) beklager regjeringa fornorskingspolitikken som har rammet de nasjonale minoritetene. Heftet inneholder en kort utdyping av hva denne assimilasjonspolitikken gikk ut på. Sist men ikke

minst inneholder heftet en gjennomgang av forholdet mellom minoritetene og arkiv, bibliotek og museum.

Hilde Holmesland, som har forfattet heftet, har i flere år vært sentral i ABM-utvikling og tidligere Norsk museumsutvikling, i arbeidet knyttet til nasjonale minoriteter.

Oslo, april 2006

Jon Birger Østby
DIREKTØR

Lars Egeland
AVDELINGSDIREKTØR

Båtreisende. Foto: Glomdalsmuseet

DE NASJONALE MINORITETENE I NORGE

KVENENE, SKOGFINNENE, ROM, ROMANIFOLKET OG JØDENE

Nasjonale minoriteter er etniske, språklige, kulturelle og/eller religiøse minoriteter med langvarig tilknytning til landet de bor i.

Norge har ratifisert Europarådets pakt for regions- og minoritetsspråk og Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, og dermed påtatt seg et spesielt ansvar for å støtte tiltak som skal ta vare på, styrke og videreutvikle kulturen til de nasjonale minoritetene og minoritetsspråkene kvensk/finsk, romani og romanes.

Arkivene, bibliotekene og museene er tillagt helt sentrale roller i oppfølgingen og realiseringen av forpliktelsene i Minoritetsspråkpakten og Rammekonvensjonen.

Kvenene og skogfinnene

Bosettingen og historien til kvenene og skogfinnene i Norge er resultat av en omfattende finsk bondekolonisering fra de gamle jordbruksbygdene i Finland og Nord-Sverige. Utflyttingen foregikk gjennom flere hundre år, fra 1500-tallet fram til første halvdel av 1800-tallet.

Kvenene

Kvenene i Nord-Troms og i deler av Finnmark er etterkommere av innvandrere fra områder nordvest i dagens Finland og fra Tornedalen på svensk side. Etter hvert kom det innvandrere fra andre deler av Finland. De første kvenene kom til Nord-Norge allerede på 1500-tallet, men den største gruppen kom i perioden fra 1720 til slutten av 1800-tallet.

Myndighetene har valgt å bruke betegnelsen kvener, selv om noen i folkegruppen ønsker å bli omtalt som finskættet eller etterkommere etter finske innvandrere. Kvensk brukes ofte om språket, men det er ikke enighet om det bør omtales som kvensk eller finsk, derfor brukes også dobbelformen kvensk/finsk.

Skogfinnene

Skogfinnene stammer fra utvandringen fra Finland, spesielt fra området Savolaks, på midten av 1500-tallet. Skogfinnene bosatte seg over store deler av Østlandet, men mest i Finnskogene på begge sidene av grensen mellom Norge og Sverige. Den skogfinske kulturen var særlig sentrert rundt svedjebrukene.

Myndighetene har valgt å bruke skogfinner om denne folkegruppen, selv om også finner blir brukt av gruppa selv. Skogfinnene snakket tidligere finsk, men språket forsvant gradvis fram til første halvdel av 1900-tallet. I dag brukes norsk, men finske ord og uttrykk er fortsatt i bruk på Finnskogen.

Romanifolket og rom

I Norden er den første dokumentasjonen om folkegruppen fra 1505, da en gruppe meldte seg for kong Hans av Danmark-Norge. I 1512 dukket en annen omvandrende gruppe opp i Stockholm, nedtegnet i Stockholms «tenkebok» som «tattare». Trolig var dette representanter for den samme folkegruppen. Fra 1600- og

1700-tallet er det svært problematisk å skille rom (sigøynere) fra romanifolket (taterne/de reisende) i kildematerialet. På grunnlag av språklige studier mener en del forskere at romanifolket og rom har samme opphav, mens andre forskere mener gruppene har ulikt opphav og at de språklige likhetene mellom romani og romanes skyldes møter mellom folkegruppene.

Romanifolket

Romanifolket (taterne/de reisende), har vært en del av den norske befolkningen fra 1500-tallet. Gruppens opprinnelse er uklar. Romanifolket har en særskilt historisk bakgrunn, egne tradisjonelle ervervs måter og levemåten har vært reising, spesielt i sommerhalvåret.

Innad i romanifolket er det uenighet om hvilke betegnelser som bør brukes om folkegruppen, derfor blir ofte den sammensatte betegnelsen romanifolket (taterne/de reisende) brukt i en del offentlige dokumenter. Gjennom tidene har majoritetssamfunnet brukt ulike betegnelser på gruppen (f.eks. fant, omstreifer, splint), betegnelser folkegruppen selv ikke har brukt og som oppfattes som svært diskriminerende. Romanifolkets språk kalles i Norge romani eller norsk romani. Det skiller seg fra romanes - språket til rom. Internasjonalt varierer betegnelsene på disse språkene.

Rom

Rom (sigøynerne) utvandret

NASJONALE MINORITETER I

Sverige: samer, tornedalinger, svenskfinner, jøder og roma (rom og romanifolket)

Finland: samer, finlandsvensker, jøder, romani (rom), gammelrussere og tartarer

Danmark: tysk mindretall i Sønderjylland

fra India for ca. 1000 år siden og spredte seg til store deler av verden. Den største gruppen kom til Norden på midten av 1800-tallet fra områder i det nåværende Romania. Rom har lenge beholdt sine kulturelle særtrekk, men er i de fleste land, også i Norge, for en stor del blitt bofaste.

Folkegruppen kaller seg rom. I offentlige dokumenter fra de senere årene brukes rom og ikke «sigøyner», selv om «sigøyner» brukes enkelte steder for å gjøre det klart hvilken gruppe det dreier seg om. Internasjonalt varierer betegnelsene på rom, og ofte deles gruppen inn i flere undergrupper. I Norge kalles romernes språk romanes. Internasjonalt varierer betegnelsene på språket som f.eks. romani, romanes, romani chib. Romanes hører til den indoariske gruppen av de indoeuropeiske språkene og er beslektet med språkene sanskrit og hindi.

Jødene

Jødene i Norge representerer først og fremst en religiøs minoritet. De fleste er organisert i de mosaiske trossamfunnene i Oslo og Trondheim. Gruppen har kulturelle særtrekk som de

har ivaretatt gjennom sin langvarige historie i Norge.

I Norge brukes betegnelsen jøder på denne nasjonale minoriteten. De fleste jødene i Norge bruker norsk, et par hundre bruker også hebraisk og noen forstår jiddisch.

Samling i synagogen før morgengudstjeneste. Foto: Merja Diaz, Malmö Museer

ASSIMILASJON OG FORNORSKNINGSPOLITIKK

STATEN BER OM UNNSKYLDNING

«Regjeringa tek sterk avstand frå dei overgrepa som har vore gjorde mot romanifolket. (...) Regjeringa seier seg óg lei for den fornorskingspolitikken som har råka alle dei nasjonale minoritetane, og vil på staten sine vegner be om orsaking for den måten minoritetane er blitt behandla på.»

- *St.meld. nr. 15 (2000-2001)*
Nasjonale minoritetar i Noreg

De nasjonale minoritetene har en langvarig tilknytning til Norge. Kvenene, romani-folket og skogfinnene begynte å komme tidlig på 1500-tallet, mens jødene og rom kom på midten av 1800-tallet. Men gruppene har også historiske, kulturelle og språklige røtter utenfor landet og representerer ulike internasjonale fellesskap; kvenene og skogfinnene i Sverige og Finland, jødene, rom og romanifolket over store deler av verden. Denne tilknytningen til fellesskap utenfor landet ble tidligere oppfattet politisk negativt, folkegruppene ble oppfattet som «innvandrere» med annenrangs rett til å bo i landet, til tross for at de fleste var norske statsborgere.

Fra midten av 1800-tallet

til godt inn på 1900-tallet var assimilasjon rådende politikk i store deler av Europa og Nord-Amerika. I Norge varte assimilasjonspolitikken eller fornorskningspolitikken lenger enn i de fleste andre land – i alle fall fram til andre verdenskrig – og enda lenger. Dette forklares ofte med at Norge var en relativt ung nasjonalstat. Utviklingen fram mot selvstendighet gjennom 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet førte med seg sterke nasjonalistiske strømdrag som var dypt rotfestet i det norske samfunnet. En viktig forutsetning for nasjonsbyggingen var én kultur, ett språk og ett folk. Nasjonalismen og nasjonalstatsideologien gav dermed ikke rom for minoriteter. Alle grupper utenom «det nasjons-

bærende folket» ble oppfattet som fremmede.

Fornorskningspolitikken var hard, og den var ikke lik i forhold til de forskjellige gruppene. Et spesielt trekk ved kvenene og skogfinnene var at de var grenseminoriteter, noe myndighetene mente innebar utenriks- og sikkerhetspolitiske implikasjoner, en skjebne de har delt med mange minoriteter i Europa og ellers i verden. Overfor kvenene og skogfinnene var det først og fremst kulturpolitisk virkemiddel som ble tatt i bruk. Kjerneaktiviteten var fornorskingsarbeidet i skolen, men verst var nok jordsalgsløven fra 1902, som sa at jord bare kunne selges til norske statsborgere som kunne snakke, lese og skrive norsk, og som brukte norsk daglig.

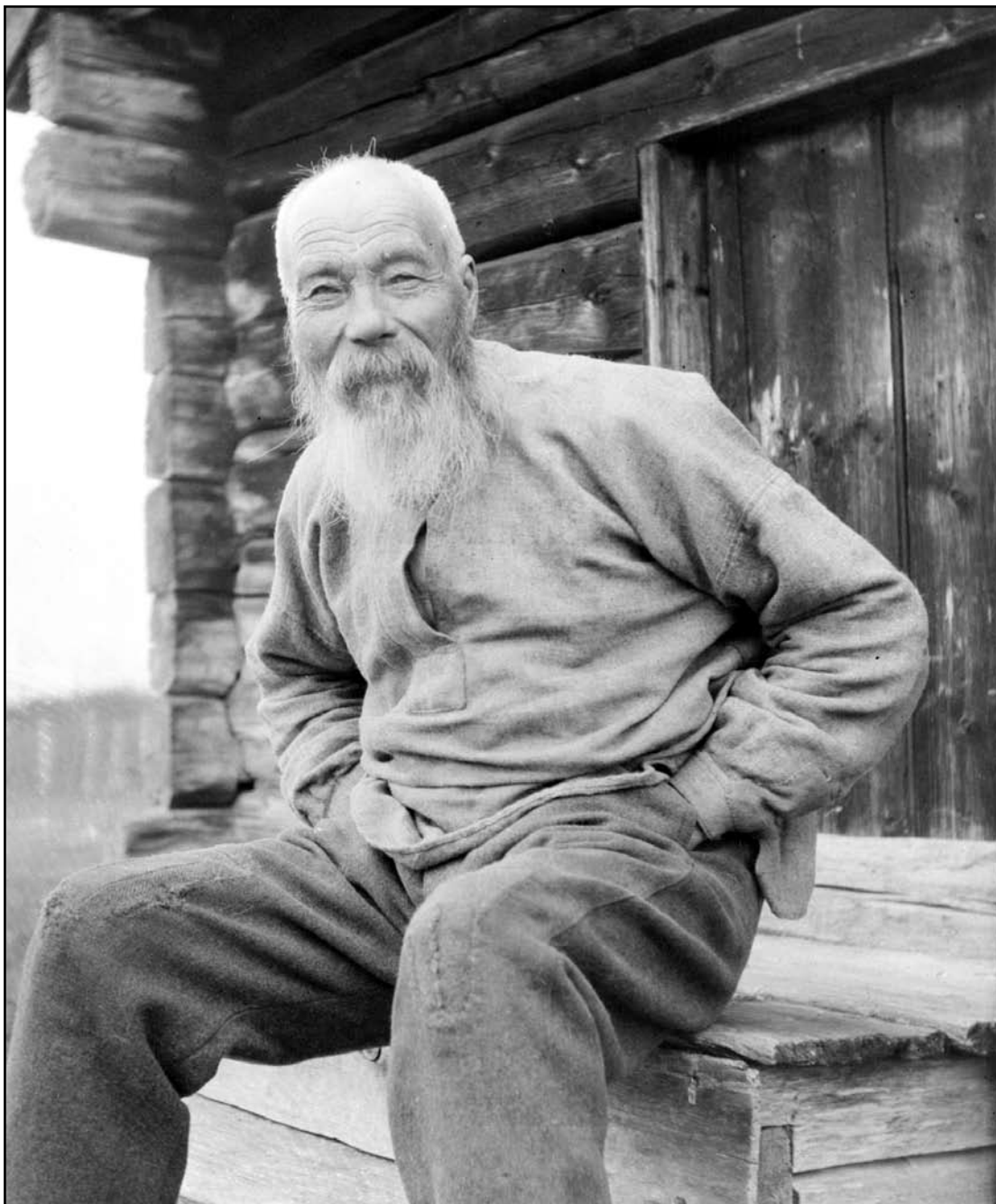
Romanifolket, rom og jødene ble i perioder utsatt for en hardere politikk. Blant tiltakene var utestenging fra landet, regulær forfølgning og forsøk på utrydding. Blant annet kan den stramme innvandringspolitikken Norge førte overfor rom og jøder i mellomkrigstiden, og tvangssterilisering og oppsplitting av romanifamilier sees som uttrykk for dette. Så sent som i mellomkrigstiden, voterte et norsk kommunestyre over et forslag om forfølgning og skyting av «omstreiferne» i bygda.

Den langvarige og harde fornorskningspolitikken har vært katastrofal for de nasjonale minoritetenes kultur, historie og språk. Marginaliseringen og usynliggjøringen har rammet de fem folkegruppene materielle

«Å UTRYDDE ET FOLKS EGENART»

«Det vi gjør er å utrydde et folks egenart. Vi prøver å løsrive dem fra forbindelsen med slekten som de har følt seg knyttet til med sterke bånd. Vi prøver å gi dem eiendom og forpliktelser, vaner og behov som ikke lar seg forene med den omstreifertilværelse de har vært vant med og som deres forfedre har levet med i århundrer. (...) Det er en radikal framgangsmåte og vi må riktignok spørre oss: Har vi rett til det?»

- *Knut Myhre, pastor og leder av Svanviken, 1963*

Piera-Jenssi på Tømmernes anno 1927. Foto: Samuli Paulaharju, Museiverket i Helsingfors

og immaterielle kulturarv hardt – og tapene er store. Kunnskaper om fornorskingspolitikken og konsekvensene av den er viktig for å forstå minoritetsrettighetene og de forpliktelsene staten nå har påtatt seg for å støtte tiltak og legge til rette for at minoritetene kan ta vare på og videreutvikle sine kulturer og språk. Det er mulig å se på «slike tiltak som ein kompensasjon for den fornorskingspolitikken som blei ført tidlegare» heter det i St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoritetar i Noreg.

I dag arbeider alle de nasjonale minoritetene og deres organisasjoner med egen revitalisering.

«JØDEPARAGRAFEN»

«§ 2. Den evangelisk-lutterske Religion forbliver Statens offentlige Religion. De Indvaanere, der bekjende sig til den, ere forpligtede til at opdrage sine Børn i samme. Jesuitter og Munkeordener maae ikke taales. Jøder ere fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget.»

I 1851 vedtok Stortinget å stryke bestemmelsen i Grunnloven som nektet jøder adgang til kongeriket; «§2, siste passus». Dette markerte slutten på en lang historie med rot i unionstiden før 1814. I Christian 5s Norske Lov av 1687 ble det bestemt at ingen jøder måtte oppholde seg i Norge uten kongelig leidebrev. Overtredelse skulle straffes med bot på 1000 riksdaler.

MINORITETSVERNET

Minoritetsspråkpakten ble undertegnet i 1992 og trådte i kraft i 1998. Kultur- og kirke departementet har ansvaret for oppfølgingen.

Rammekonvensjonen ble ratifisert og trådte i kraft i 1999. Arbeids- og inkluderingsdepartementet (tidligere Kommunal- og regionaldepartementet) har ansvaret for oppfølgingen.

Det internasjonale minoritetsvernet bygger på prinsippene om ikke-diskriminering og om likebehandling.

Den grunnleggende bestemmelsen i minoritetsvernet er artikkel 27 i FNs konvensjon av 1966 om sivile og politiske rettigheter som verner minoriteter i forhold til negativ forskjellsbehandling: «I de statene der det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter, ikke nektes retten til, sammen med andre medlemmer av sin egen gruppe, å dyrke sin egen kultur, vedkjenne seg og utøve sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.» Artikkel 27 er nå en del av den norske menneskerettighetsloven fra 1999.

Norge har ratifisert de to

viktigste internasjonale politiske dokumentene i forhold til nasjonale minoriteter; Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk, Minoritetsspråkpakten, og Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, Rammekonvensjonen. Norge har dermed påtatt seg et spesielt ansvar for å støtte tiltak som skal ta vare på, styrke og videreutvikle kulturen til de nasjonale minoritetene og minoritetsspråkene, kvensk/finsk, romanes og romani.

Staten må rapportere til Europarådets ministerkomité når det gjelder gjennomføringen av Minoritetsspråkpakten og Rammekonvensjonen.

Mor Lisa Larsdotters barn i slåttonnen rundt 1900, Norra Finnskoga, Sverige. Foto: Torsby Finnkulturcentrum

ST.MELD. NR. 15 (2000-2001) NASJONALE MINORITETAR I NOREG

St.meld. nr. 15 Nasjonale minoritetar i Noreg - Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar gjennomgår prinsippene som skal ligge til grunn for statens politikk overfor de nasjonale minoritetene. Meldingen tar opp det internasjonale grunnlaget for minoritetsrettighetene, det politiske grunnlaget for et kulturelt mangfold, historien til og situasjonen for de nasjonale minoritetene i Norge og en gjennomgang av tiltak og arbeid fra myndighetene. Den drøfter ikke politikken overfor samene eller nyere innvandrergupper, men tar opp en del generelle minoritetspolitiske spørsmål. St.meld. 15 ble lagt fram av Kommunal- og regionaldepartementet i desember 2000. Meldingen var en oppfølging av at Norge hadde ratifisert Rammekonvensjonen og av Handlingsplan for menneskerettigheter fra 1999. Prinsippene i meldingen fikk bred tilslutning i Stortinget.

Minoritetsspråkpakten

slår fast at vern om minoritetsspråkene og andre historiske språk er med på å holde oppe og utvikle kulturell rikdom og tradisjoner i Europa. Regions- eller minoritetsspråk defineres som språk som tradisjonelt er brukt innen et territorium i en stat, av en gruppe statsborgere som er i mindretall. Språket må være ulikt det eller de offisielle språkene i staten. Minoritetsspråkpakten pålegger statene å sette i verk særlige tiltak for å verne, styrke og videreutvikle minoritetsspråkene, og å legge forholdene til rette for undervisning og læring.

Samisk, kvensk/finsk, romanes og romani er minoritetsspråk i Norge. Paktens del III gjelder bare samisk.

Rammekonvensjonen

er den første juridisk bindende multilaterale avtalen om allment og effektivt vern av de nasjonale minoritetene. Konvensjonen inneholder for det meste programmessige bestemmelser som fastsetter de målene statene forplikter seg til å nå. Artikkel 1 fastslår at beskyttelsen av nasjonale minoriteter er en integrert del

av de internasjonale menneskerettighetene.

Rom, romanifolket, kvener, skogfinner og jøder er nasjonale minoriteter i Norge.

Artikkel 5 i Rammekonvensjonen pålegger staten å legge forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene kan bevare og utvikle sin kultur: «Partene forplikter seg til å fremme de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur, samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, det vil si deres religion, språk, tradisjoner og kulturarv.»

Rammekonvensjonen pålegger statene å fremme både formell og reell likestilling mellom minoritetene og majoritetsbefolkningen. Formell likestilling betyr at lovverket skal være ikke-diskriminerende. For å fremme reell likestilling, kan det være nødvendig å gjennomføre særlige tiltak for å bedre situasjonen for en minoritetsgruppe. Slike tiltak regnes ikke som diskriminerende i forhold til andre grupper.

Rammekonvensjonen pålegger myndighetene å legge

forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene skal kunne ta aktiv del i alle deler av samsunnslivet, særlig i beslutningsprosesser som angår dem spesielt. «Alle skal kunne vere med på å utforme tiltak og ordningar som gjeld dei sjølve. Det er viktig at gruppene sjølve får vere med og avgjere kva for tiltak som skal prioriterast, og korleis tiltaka skal utformast», står det i St.meld. nr. 15 (2000-2001) *Nasjonale minoritetar i Noreg*.

I Rammekonvensjonen står det også at: «Enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, skal ha rett til fritt å velge å bli behandlet eller ikke å bli behandlet som sådan, og det skal ikke oppstå noen ulempe som følge av dette valg eller av utøvelsen av de rettigheter som er knyttet til dette valg.»

Minstekrav

De internasjonale menneskerettighetene er minimumsstandarder. Det er bred politisk enighet om at Norge bør yte mer enn minstekravene. I St.meld. nr. 21 (1999-2000) heter det: «På mange områder der individers interesser står mot myndighetenes, mener

Regjeringen at man ikke bør nøye seg med å legge seg så tett som mulig opp mot minstekravene. Norges internasjonale rolle tilsier at myndighetene på mange områder yter mer på det nasjonale planet enn det som umiddelbart følger av de internasjonale bestemmelsene.»

Ansvar

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (før 01.01.2006 Kommunal- og regionaldepartementet) har ansvaret for å samordne politikken overfor de nasjonale minoritetene. På alle fagområder som kultur, utdanning og helse, gjelder prinsippet om sektoransvar. Kommuner og fylkeskommuner har dermed samme ansvar som staten til å være med på å oppfylle de minoritetspolitiske forpliktelsene Norge har påtatt seg. Det samme gjelder fristilte statlige institusjoner.

URFOLK OG NASJONALE MINORITETER

Alle grupper som er urfolk og i minoritetsposisjon, er etter Rammekonvensjonens forståelse også nasjonale minoriteter. I forbindelse med ratifikasjonen av konvensjonen ga Sametinget uttrykk for at samene heller ønsket å ivareta sin status som urfolk gjennom ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Etter ILO-konvensjonen er det et viktig særtrekk for et urfolk at det blir «sett på som opprinnelige», at folkegruppen bodde i et område før dette kom under en stats jurisdiksjon. Det er dessuten vanlig å gå ut fra at urfolk har en «særlig tilknytning» til sine landområder.

Det folkerettslige vernet om urfolkens rettigheter er etter ILO-konvensjonen mer konkret, går lengre og dekker flere felt enn både det generelle minoritetsvernet i folkeretten og vernet om rettighetene til de nasjonale minoritetene. Samtidig har urfolksrettighetene mye til felles med rettighetene til de nasjonale minoritetene, særlig når det gjelder retten til vern om og styrking av kultur, språk og kulturell identitet.

KULTUR OG SPRÅK

ARKIV, BIBLIOTEK, MUSEER

«Kulturarven til dei nasjonale minoritetane er ein del av kulturarven i Noreg. Norske styresmakter har såleis eit særskilt ansvar for å ta vare på kulturarven og dei kulturelle tradisjonane til minoritetane. Ved å ratifisere Rammekonvensjonen om vern av nasjonale minoritetar og Den europeiske pakta om regions- eller minoritetsspråk, har staten teke på seg eit spesielt ansvar for å støtte tiltak med sikte på å ta vare på, styrkje og vidareutvikle kulturen til dei nasjonale minoritetane og minoritetsspråka kvensk/finsk, romanes og romani. Det er òg mogleg å sjå på slike tiltak som ein kompensasjon for den fornorskingspolitikken som blei ført tidlegare.» (St.meld. nr. 15 (2000-2001) *Nasjonale minoritetar i Noreg*)

Kultur og språk står sentralt i minoritetsrettighetene. Etter at Norge ratifiserte Minoritetsspråkpakten og Rammekonvensjonen, er de nasjonale minoritetenes kulturelle og språklige rettigheter og ansvaret for å følge dem opp, nedfelt i en rekke nasjonale dokumenter.

Arkivene, bibliotekene og museene er tillagt helt sentrale roller i oppfølgingen og realiseringen av forpliktelsene i Minoritetsspråkpakten og Rammekonvensjonen. Det er interessant å merke seg den tette sammenhengen mellom St.meld. nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*, abm-meldingen, og St.meld. nr. 15 (2000-2001) *Nasjonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener,*

rom, romanifolket og skogfinnar.

Kulturdepartementet la fram abm-meldingen i desember 1999, noen måneder etter at Rammekonvensjonen ble ratifisert og året etter at Minoritetsspråkpakten ble gjort gjeldende.

I meldingen fulgte departementet raskt opp de kultur- og minoritetspolitiske rettighetene og forpliktelsene og understreker spesielt arkivenes, bibliotekenes og museenes rolle og ansvar for å avspeile et historisk og kulturelt mangfold, særlig i forhold til de nasjonale minoritetene.

Året etter la daværende Kommunal- og regionaldepartementet fram St.meld. nr. 15 *Nasjonale minoritetar i Noreg – den første helhetlige gjennomgangen av prinsippene som*

skal ligge til grunn for statens politikk overfor de nasjonale minoritetene. Også i denne meldingen understrekes arkivenes, bibliotekenes og museenes rolle i forhold til de nasjonale minoritetene, idet denne meldingen gjentar og opprettholder målsettingene fra St.meld. 22. Begge stortingsmeldingene har et kapittel om nasjonale minoriteter og arkiv, bibliotek og museer, og innholdet er nærmest identisk, og det er interessant å lese kapitlene parallelt.

Begge stortingsmeldingene peker på at kulturinstitusjonene i dag primært representerer majoritetssamfunnet, mens tjenester og materiale i forhold til etniske minoriteter – spesielt de nasjonale minoritetene – er dårlig representert. Ut fra dette

konkluderer meldingene med at det derfor er behov for en ekstra innsats på dette feltet – særlig i arkivene, bibliotekene og museene.

Ideen om en felles, nasjonal kulturarv

Kulturmeldingen, St.meld. nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*, viderefører intensjonene fra St.meld. nr. 22. I Kulturmeldingen går departementet noe nærmere inn på hvordan nasjonsbyggingens ide om en felles, nasjonal kulturarv har dominert kulturpolitikken og kulturinstitusjonene fram til i dag, men at disse forestillingene nå endrer seg.

«Tradisjonelle førestellingar om det norske og nasjonal identitet er i endring. På eit grunn-

leggjande plan utfordrar denne situasjonen sentrale premisser for kulturpolitikken. Heilt fram til i dag har den norske kulturpolitikken og dei norske kulturinstitusjonane i høg grad vore tufta på det som kan kallast eit nasjonalt prosjekt. Dei fleste større kulturinstitusjonane vart etablerte med tilvising til nasjonal ideologi og sjølvforståing. Somme av dei sentrale premisane har vore at vi alle tek del i ein felles, nasjonal kulturarv, og at ei av dei viktigaste oppgåvene i kulturpolitikken har vore å styrkja denne nasjonale felleskulturen. Denne forståinga har vore rådande heilt til i dag.» (St.meld. nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*)

Etter krigen har de internasjonale ideologiske strøm-

St.meld. nr. 22

Kjelder til kunnskap og oppleving

«Rolla som institusjonell historieforteljar inneheld òg ein skyldnad til å avspeгла eit historisk og kulturelt mangfald. I eit samfunn som vert meir og meir prega av fleirkulturelle innslag, må det stendig vurderast i kva grad og på kva måte denne røyndomen er representert i det materialet som kulturarvsinstitusjonane forvaltar.

Det er avgjerande at dei aktuelle institusjonane har eller kan skaffa til vegar materiale og tenester som er relevante for dei ein-skilde brukarane. Det er viktig at ulike grupper i det tilbodet institusjonane kan gje, vil kunna oppleva og oppdaga kulturelle særdrag som dei sjølve kan identifisera seg med. Det er på det reine at dei fleste institusjonane og det materialet dei forvaltar, i dominerande grad representerer ulike sider ved det norske majoritetssamfunnet. Det fleirkulturelle etniske innslaget er i dag heller dårleg representert, ikkje minst gjeld det nasjonale minoritetar som kvenar, skogfinnar, rom (sigøynarar), romanifolket (tatarar/dei reisande) eller jødar, og innvandrargrupper.

Det bør i framtida vera eit hovudprinsipp at kulturelt mangfald òg skal syna att i arkiv-, bibliotek- og museumssamanheng. (...) Men det er også viktig å skipa tiltak og løysingar som gjev uttrykk for den fleirkulturelle sameksistensen. Det vil reflektera kvardagen i område der ulik etnisitet og kultur møtest, der det skjer tilpassing og utviklar seg former for sameksistens. Den fleirkulturelle dimensjonen er på den måten integrert i institusjonane. Det er ein kvalitet at arkiv, bibliotek og museum speglar det fleirkulturelle samkvemet i regionar der dette er eit viktig kjennemerke. Det inneber at det ofte vil vera betre å knyta ansvar og tiltak til eksisterande institusjonar framfor å skipa nye.»

«Alt i alt er det likevel trong for ekstra satsing for å gje mangfaldet i kulturbakgrunn i det moderne norske samfunnet ein tydelegare plass i arkiv, bibliotek og museum. Med utgangspunkt i eksisterande institusjonar må ein ta sikte på å markera denne dimensjonen sterkare i norsk kulturarv.»

(Kapittel 3.4)

St.meld. nr. 15

Nasjonale minoriteter i Noreg

«I eit overordna perspektiv blir arkiv, bibliotek og museum i fleire samanhengar omtalte som kulturarvinstitusjonar. Med kulturarv meiner vi dei delane av fortida, i form av både materielle og immaterielle kulturuttrykk, som eit samfunn vel ut for å ta med seg inn i framtida. Å identifisere noko som kulturarv inneber eit medvite og aktivt forhold til historia. Slik sett kan vi òg seie at arkiv, bibliotek og museum kvar på sitt vis står fram som institusjonaliserte historieforteljarar.

Institusjonane si rolle som historieforteljarar inneber òg eit ansvar for å avspeгла eit historisk og kulturelt mangfald. Det er viktig at kulturen til både kvinner og menn frå dei nasjonale minoritetane blir teken vare på for framtida. Det er avgjerande at dei aktuelle institusjonane har eller kan skaffe materiale og tenester som er relevante for dei enkelte brukarane, mellom anna dei nasjonale minoritetane.

For dei kulturhistoriske musea inneber erkjenninga av at Noreg er kulturelt mangfaldig, eit utvida og meir kompleksst verkefelt. Det føreset òg eit nært samverke med andre kulturtiltak. Det er på det reine at dei fleste institusjonane og det materialet dei forvaltar, representerer ulike sider ved det norske majoritetssamfunnet. Det kulturelle mangfaldet er i dag heller dårleg synleggjort, ikkje minst når det gjeld dei nasjonale minoritetane.

Det bør i framtida vere eit hovudprinsipp at kulturelt mangfald også skal vere synleg i arkiv-, bibliotek- og museumssamheng. (...) Men det er da avgjerande at den aktuelle minoriteten er premisleverandør, og at tiltaket er ein del av gruppa sin innsats for å halde oppe og styrkje sin eigen kultur.»

«Alt i alt er det likevel behov for ekstra satsing for å gi mangfaldet i kulturbakgrunn i det moderne norske samfunnet ein tydelegare plass på kulturfeltet. Med utgangspunkt i eksisterande institusjonar lyt ein ta sikte på å markere denne dimensjonen sterkare i norsk kulturarv.»

(Kapittel 6.6.1)

En kvinne og et barn i en sigøynerleir i Skjeberg ca 1937. Foto: Jens Hovland / Østfold fylkes billedarkiv

dragene sakte men sikkert svingt i liberal retning i minoritetspolitikken. Det er nå et grunnleggende kulturpolitisk prinsipp at minoritetene har rett til og muligheter for å opprettholde og videreutvikle sine språk og kulturer – språk og kulturer som skiller seg fra majoritetsbefolkningens.

«Etnisk og kulturelt mangfold er ikkje eit nytt fenomen i noregshistoria. Noreg har alltid vore eit fleiretnisk samfunn, med etniske norske nordmenn, eit samisk urfolk og ulike nasjonale minoritetar (jødar, kvenar, rom, romani-folket og skogfinnar) med meir enn ei hundre år lang historie i Noreg. Det er eit grunnleggjande kulturpolitisk prinsipp at dei ulike minoritetane skal ha rett til og høve til å halda fast ved og vidareutvikla eige språk og eigen kultur. Gjennom ratifisering av Europarådets pakt for vern av regions- eller minoritetsspråk har Noreg forplikta seg til å setja i verk særskilde tiltak for å verna og styrkja samisk, kvensk, romanes og romani.» (St.meld. nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*)

Alle har rett til sin kultur

Arkivene, bibliotekene og museene er etablert på nasjonsbyggingens ide om én felles nasjonal kultur. Gjennom seleksjon har institusjonene blant annet valgt bort minoritetenes kulturer og historie og dermed bidratt til å marginalisere og usynliggjøre det kulturelle mangfoldet som har eksistert i Norge i flere hundre år.

«Å velja ut inneber òg å velja bort; ein avgjer kva røyster som skal få sleppa til, kva røyster som må finna seg i å verta tagale i den historiske songen. Det er difor ei stendig fagleg og kulturpolitisk utfordring å arbeida for at den seleksjonen som institusjonane samla sett står føre, gjev eit så dekkjande og balansert bilete som råd er av det mangfaldet som kan seiast å utgjera norsk samfunnsliv opp gjennom tidene.» (St.meld. nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*)

Denne seleksjonen kan sees i sammenheng med fornorskningspolitikken, som i tillegg til å ramme de nasjonale minoritetene hardt, også har ført til at majoritetssamfunnet har lite kunnskaper om minoritetenes kultur og historie i Norge.

Abm-institusjonene er tilagt en rekke roller, oppgaver og forventninger. De skal være samfunnsinstitusjoner og kulturinstitusjoner, dialoginstitusjoner og møteplasser, historiefortellere og kollektiv hukommelse, og de er «informasjons-, dokumentasjons- og kunnskapsbankar som skal tena eit kontinuerleg demokratiprojekt», som det står i Abm-meldingen.

Som demokratiske kunnskapsinstitusjoner bør arkivene, bibliotekene og museene se det som en sentral oppgave å formidle kunnskaper om menneskerettigheter generelt og om minoritetsrettigheter spesielt.

I dag diskuteres demokratisering av begrepet kulturarv, og det er bred enighet om at abm-institusjonene på en mer aktiv måte må representere ulike grupper i samfunnet, deriblant etniske minoriteter. Fordypet kunnskap om nasjonale og andre minoriteters historie angår ikke bare minoritetene selv og et fåtall forskere, men har en direkte forbindelse med hvordan minoriteter betraktes og behandles. For å kunne forstå de nasjonale minoritetenes kultur og historie, må vi kjenne

til de historiske prosessene som har formet relasjonene mellom majoritets- og minoritetsfolk.

Det som finnes dokumentert om minoritetenes kultur og historie er ofte farget av majoritets-samfunnets forestillinger. Svært lite finnes dokumentert når det gjelder kultur og historie sett fra gruppenes eget perspektiv.

I dag er det uvanlig av de nasjonale minoritetene er representert i historiebøkene eller på museene, til tross for at gruppene har vært i Norge i flere hundre år. Med status som nasjonale minoriteter fikk også abm-institusjonene et ansvar for å løfte fram gruppenes kultur og historie. De nasjonale minoritetene er en del av vår historie og samfunnet vi lever i. Derfor er det uunngåelig og på tide at minoritetene synes på de etablerte institusjonene. Kulturarven til de nasjonale minoritetene fortjener å bli løftet fram og synliggjort. Det er en utfordring å gjøre abm-institusjonene mer demokratiske og inkluderende i forhold til minoriteter og andre marginaliserte grupper.

Arkivene, bibliotekene og museene må kunne fungere som kunnskapsinstitusjoner

også for de nasjonale minoritetene og kunne tilby relevante og aktuelle tjenester. De bør også kunne fungere som arenaer for minoritetenes egen aktivitet og legge til rette for at gruppene selv kan opprettholde og videreutvikle kunnskaper om sine kulturer. I dag er det ytterst få offentlige arenaer der de nasjonale minoritetene kan møtes for å uttrykke og revitalisere sine kulturer.

Arkivene, bibliotekene og museene bør spesielt arbeide i forhold til to hovedområder:

- Legge forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene selv kan skaffe og produsere kunnskaper om seg selv, slik at de kan bevare, utvikle og uttrykke sine kulturer.
- Produsere og formidle kunnskaper om minoritetene, og bidra til at alle får bedre kunnskaper om de nasjonale minoritetene.

Abm-institusjonene kan gjøre noe

I dag arbeider noen få abm-institusjoner, spesielt museer, med å dokumentere og formidle kulturarven til nasjonale minoriteter. Et fåtall har dette som et sentralt arbeidsområde, og noen arbeider med mindre prosjekter.

Som nasjonale minoriteter er de fem folkegruppene kultur og historie en del av kulturarven i Norge og angår dermed hele befolkningen, ikke bare de områdene der minoritetene tradisjonelt har holdt til. Det er derfor stort behov for at arkiv, bibliotek og museer over hele landet engasjerer seg og inkluderer de nasjonale minoritetene i sin virksomhet, og tar sin del av ansvaret for å realisere de kulturpolitiske forpliktelsene som følger av Rammekonvensjonen.

Den historiske dimensjonen og mangelfullt kildemateriale tilsier at dette er et felt der det kan være spesielt fruktbart å samarbeide på tvers av institusjonstyper, med andre miljøer og ikke minst la minoritetene selv få være med å bestemme og være premissleverandører. Hver for seg og sammen kan abm-institusjonene bidra til minoritetenes egen revitalisering og etnopolitiske arbeid og samtidig bidra til å øke det generelle kunnskapsnivået i befolkningen.

Alle kan selvfølgelig ikke gjøre alt, men mange kan gjøre noe.

Et taterfølge fra omtrent 1920. Foto: Mjøsmuseet

5

OVERSIKT

OVER ARKIV, BIBLIOTEK OG MUSEER
SOM ARBEIDER MED NASJONALE MINORITETER
per november 2005 (oversikten kan være ufullstendig)

I løpet av 2006 legges oversikten ut på ABM-utviklings hjemmeside: www.abm-utvikling.no
Oversikten er avhengig av innspill og informasjon fra institusjonene. Ta kontakt!

Jødene

Det jødiske museum, Trondheim

Det jødiske museum i Trondheim legger vekt på å være et dokumentasjonssenter. I tillegg har museet bibliotek, studie-plasser, interaktive multimediestasjoner med informasjon om jødisk kultur og historie, en serie dokumentarfilmer som er laget for museet og flere internettutstillinger. Museet som er samlokalisert med synagogen, driftes og eies av Det Mosaiske Trossamfunn i Trondheim.
<http://www.jodiskemuseum.no/>

Jødisk museum i Oslo

Jødisk Museum i Oslo er under etablering og vil bli etablert i den gamle synagogen i Hausmannskvartalet. Gjennom permanente og skiftende utstillinger og kulturarrangementer, vil museet øke kunnskapene om jødernes historie i Oslo og Norge, med vekt på jødernes innvandring og integrasjon i det norske samfunnet fra 1851 fram til i dag.

<http://www.jodiskmuseumoslo.no/>

HL senteret – Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling i Norge, Oslo

HL senteret er et forsknings-, utdannings- og formidlings-senter. Virksomheten bygger på forskning og kunnskapsformid-

ling om Holocaust og studier av minoriteter, særlig livssynsminoriteter. Høsten 2006 åpnes en Holocaustutstilling med arkiv, bibliotek og audiovisuelle tjenester.

<http://www.hlsenteret.no/>

«Norsk-jødisk dokumentasjon», prosjekt, Norsk Folkemuseum, Oslo

Norsk Folkemuseum har siden 2000 drevet prosjektet «Norsk-jødisk dokumentasjon». Målet er å samle minnene om den norsk-jødiske kulturen i Norge. Prosjektet rommer dokumentasjon, en vandretutstilling og et nettsted. Prosjektet ble tidligere kalt «Wergelands barn».
<http://www.norskfolkemuseum.no/wergelandsbarn/media/Prosjektinformasjon.pdf>

*Ida Johnsen tar opp poteter i Skibotn 1927.
Foto: Samuli Paulaharju, Museiverket i Helsingfors*

NASJONALE MINORITETER I NYE LÆREPLANER

For første gang nevnes de nasjonale minoritetene spesielt i den nye læreplanen for grunnskolen. I ett av kompetansemålene for 7. årstrinn i samfunnsfag – historie står det at elevene skal kunne «gjøre rede for hvilke nasjonale minoriteter som finnes i Norge og kunne beskrive hovedtrekk ved minoritetenes historie og levekår.» Den nye læreplanen tas i bruk høsten 2006.

For samarbeid mellom skolene og arkivene, bibliotekene og museene, er *Den kulturelle skolesekken* en mulighet.

«Wergelands barn – jødisk liv i Norge 1851-1945», vandrestilling, Norsk Folkemuseum, Oslo
Vandrestillingen baserer seg på materiale samlet inn gjennom Norsk Folkemuseums prosjekt «Norsk-jødisk dokumentasjon». Materialet består av intervjuer og fotografier. Utstillingen er en samproduksjon mellom Norsk Folkemuseum, daværende Statens bibliotektilsyn og Det Mosaiske Trossamfund i Oslo.
<http://www.norskfolke.museum.no/wergelandsbarn/>

Haugalandmuseene / Karmsund folkemuseum, Haugesund
I museets nye permanente utstilling om Haugesunds byhistorie har Moritz Rabinowitz, «byens eneste jøde», fått en sentral plass. Rabinowitz, som jobbet seg opp til å bli en av landets fremste forretningsmenn på 1930-tallet, representere byens endringer fra silde- og skipsby til handelsby. Rabinowitz som tidlig advarte mot nazismens frammarsj i Europa, døde i Sachsenhausen i 1942.
<http://www.museumsnett.no/karmsundfolkemuseum/>

«Jødisk historie i Oslo», et prosjekt, Oslo byarkiv, Oslo
Et formidlingsprosjekt Oslo Byarkiv tilbyr skoleelever i Oslo. Prosjektet er et tilbud i Den kulturelle skolesekken.

Kvenene
Varanger Museum / Vadsø museum – Ruija kvenmuseum, Vadsø
Vadsø museum – Ruija kvenmuseum er ansvarsmuseum for kvenkultur og lokalmuseum for Vadsø-området. Hovedområde er norsk og kvensk/finsk kultur, men også samisk og russisk kultur. Tuomainengården er kjernen i kvenmuseet. Bietilænanlegget i Indre kvenby vil etter restaurering dokumentere den maritime delen av kvenkulturen.
www.museumsnett.no/vadso-museet

Nord-Troms Museum / Tørfoss Kvengård, Reisadalen
Tørfoss Kvengård i Reisadalen er et minne om den kvenske innvandringen til Nord-Norge på 1700- og 1800-tallet. Tørfoss ble bosatt på begynnelsen av 1700-tallet og de eldste bygningene er fra den tiden. Anlegget består av våningshus, bårstue, røykbadstu, driftsbygning og tre buer; kjøttbu, oste- og klesbu. Vånings-

huset på Tørfoss er bygd i 1931.
www.ntm.no

Nord-Troms Museum / Skibotn Markeds plass, Skibotn

Markedet på Skibotn Markeds-plass innerst i Lyngenfjorden var det største i Nord-Troms gjennom flere hundre år. Nord-Troms Museum eier Aunebua og Kjøttbua, de to eneste originale markedsbodene som er bevart. Området gir et innblikk i bygningsskikk og fysiske omgivelser for markedshandelen.
www.ntm.no

Sør-Varanger Museum – Grenselandsmuseet / Labahågården, Neiden

Labahågården ligger ved Neiden-elva som var hovedferdselsåre og i nærheten av et gammelt vade-sted og en viktig sti for ferdselen fra Sevettjärvi i Nord-Finland via Neiden til Karlebotn innerst i Varangerfjorden. Huset museet eier, ble bygget i 1896 og var i bruk til 1954.
www.museumsnett.no/sor-varangermuseum

Sør-Varanger Museum – Grenselandsmuseet / Strand skoleinter-nat, Pasvik

Strand skoleinternat i Pasvik var,

sammen med Fossheim internat i Neiden, det første skoleinternatet i landet som var bygget og drevet av staten. Internatet som åpnet i 1905, skulle gi barna til norske og kvenske innvandrere vanlig skole-opplæring og være en kulturell grensefestning mot «den finske fare». Internatet ble lagt ned i 1967 og er nå fredet.
www.museumsnett.no/sor-varangermuseum

Porsanger Museum, Porsanger

Porsanger Museum er et tre-kulturelt lokalmuseum under oppbygging. Museet bygger på økomuseumsmodellen og skal ha spredte utstillinger i kommunen. Museets mål er å formidle samisk, kvensk og norsk kultur- og naturhistorie i Porsanger.
www.porsanger.kommune.no

Kvæntunet, Børselv, Porsanger

Kvæntunet er et nasjonalt senter for kvensk språk og kultur. Tunet skal formidle språk og kultur gjennom undervisning, informasjon, utstillinger, forskning, husflid, mattradisjoner, sang- og musikk, arrangement og kultur-tiltak, innsamling og utarbeidelse av undervisningsmateriell.
www.porsanger.kommune.no

Finnspråklig bibliotekjeneste, Finnmark fylkesbibliotek, Vadsø

Finnspråklig bibliotekjeneste skal fungere som sentralbibliotek for finsk-språklig litteratur. Bibliotekjenesten er en statlig finansiert særfunksjon tillagt Finnmark fylkesbibliotek, avdeling Vadsø.
www.fm.fylkesbibl.no

Andre bibliotek med finske bok-samlinger til utlån

- Deichmanske bibliotek, Oslo
www.deich.folkebibl.no/cgi-bin/websok
- Universitetsbiblioteket i Oslo
www.ub.uio.no/uhs
- Universitetsbiblioteket i Tromsø
www.ub.uit.no/fag/finsk
- Biblioteket ved Høgskolen i Finnmark, Alta
www.hifm.no/hif/administrasjon/biblioteket

Kvenarkivet, Tromsø

Kvenarkivet inneholder dokumentasjon fra ulike forskningsprosjekt. Arkivet består av intervjuer med informanter, korrespondanse og ulike rapporter, samlet inn i perioden 1950- til 1990-tallet. Kvenarkivet er lokalisert til Tromsø Museum.
uit.no/tmu

NORDIC VOICES

«Nordic Voices is a collection of articles about Nordic literature. The common framework of the collection is literature that is either written by or is concerned with the minority groups within the Nordic countries. It consists of ten different articles giving an introduction to the multicultural «Norden» and the literature written by indigenous people, the national minorities and people with immigrant background.»

Utgitt i 2005 av NORBOK og ABM-utvikling.

Kan bestilles fra ABM-utvikling. Ligger også på www.nordbok.org

NYTT OM NASJONALE MINORITETER

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (tidligere Kommunal- og regionaldepartementet) sender jevnlig ut elektroniske nyhetsbrev om de nasjonale minoritetene. Abonnement kan tegnes på: <http://odin.dep.no/aid/norsk/tema/nasjonale/bn.html>

«Norske kvenar i offentlege arkiv», et forprosjekt

Forprosjekt startet høsten 2005 i regi av Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP). Prosjektet vil utvikle teorier og metoder for å analysere minoritetskulturers plass i offentlige arkiv. LLP vil gjøre en kritisk undersøkelse av hva som er bevart, hvor stort og hvor tilgjengelig arkivmaterialet om kvenene er i kommunen Porsanger og Nordreisa.

Halti kvenkultur- og nasjonalparksenter, Nordreisa kommune

Halti nasjonalparksenter åpnet i 2004. Etter planen vil neste byggetrinn romme et senter for kvensk kultur og språk.

www.nordreisa.kommune.no

Rom (sigøynere)

HL senteret – Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling i Norge, Oslo

HL senteret er et forsknings-, utdannings- og formidlings-senter. Virksomheten bygger på forskning og kunnskapsformidling om Holocaust og studier av minoriteter, særlig livssynsminoriteter. Høsten 2006 åpnes en Holocaustutstilling med arkiv, bibliotek og audiovisuelle

tjenester. Etter planen vil Rom inngå i utstillingen.

www.hlsenteret.no

Romanifolket (de reisende / taterne)

Glomdalsmuseet, Elverum

Våren 2006 åpner Glomdalsmuseet sitt nye bygg med en permanent avdeling for dokumentasjon og formidling av romanifolket/taternes kultur og historie. Museet bygger også opp et bibliotek med relevant stoff om romanifolket, det kommer også en filmsal og studieplasser. Fram til åpningen vises en mindre utstilling med en del av det innsamlede materialet.

www.glomdal.museum.no

Telemark Museum, Skien

Telemark Museum og Landsorganisasjonen for Romanifolket, LOR, samarbeider om dokumentasjon og formidling av romanifolkets kultur og historie i regionen. Utstillingen «Romanifolket - en nasjonal minoritet i Norge» sommeren 2004 markerte starten på samarbeidet.

www.telemark.museum.no

Haugalandmuseene / Karmsund folkemuseum, Haugesund

I 2005 starter Karmsund Folke-

Sedermåltid hos familien Abrahamsen, påsken 1926. Foto: Det mosaiske trossamfunnet i Trondheim

museum dokumentasjonsprosjektet «Båtreisende på Vestlandet». Prosjektet fokuserer primært på romanifolkets båtkultur på vestlandskysten, men også på andre levemåter. Høsten 2005 har museet vist utstillingen «De båtreisende på Vestlandet».

www.museumsnett.no/karmsundfolkemuseum

Tvedestrand Museum – Forvaltergården, Tvedestrand

«Reisende til lands og vanns – romanikulturen» er en tema-utstilling om romanikulturen; bl.a. om ferdsel, håndverk og skikker. Utstillingen åpnet sommeren 2003.

www.olavsrosa.no

Akershus fylkesmuseum / Ullensaker Bygdemuseum, Ullensaker

Utstillingen i Algarheim gamle skole viser glimt av livet på gården Gardermoen før flyplassen ble bygget samt romanikulturen i Ullensaker. På Sør-Gardermoen har museet det lille, karakteristiske huset Furua. Huset er det eneste bevarte huset fra området Furua som før siste krig huset nærmere 15 romanifamilier.

akershus.kulturnett.no/museer/ullensaker.html

Stiklestadmuseene / Levanger Museum, Levanger

Levanger Museum har arbeidet med dokumentasjon av romanifolkets kultur og historie og eier en stor samling fotografier.

www.levangermuseum.com

«De reisende – en glemt minoritet», en vandretstilling

Fotoutstillingen viser ulike sider av romanifolkets kultur og storsamfunnets forsøk på tvinge folkegruppen til å endre livsform. Utstillingen ble laget av Ragnhild Schlüter og daværende Museumstjenesten i Sør-Trøndelag tidlig på 1990-tallet. Den kan lånes fra Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

www.sverresborg.no

Skogfinnene

Gruetunet Museum, Grue Finnskog

Museet arbeider med dokumentasjon av Finnskogen og skogfinsk kultur i Sør-Norge, og har en av Skandinavias største dokumentasjonssamlinger for denne minoritetskulturen. Museet består av 25 bygninger og det har ansvar for mange andre bygninger på Finnskogen.

www.kulturnett.no

Finnetunet, Grue Finnskog

Finnetunet er et spesialmuseum for finnekulturen i grensetraktene Solør-Värmland. Museet dokumenterer finneinnvandringen og den kulturen som finnene etablerte i perioden 1600 til 1800. Finnetunet består av tretten bygninger bl.a. røykstue, røykbadstue og rie. Årlig arrangeres Finnskogdagene i midten av juli. Helgeberget skole med skolemuseum og Galleri Tysken hører også til Finnetunet.

www.kulturnett.no

Norsk Skogfinsk Museum

Gruetunet Museum og Finnetunet har de senere årene arbeidet for å slå sammen de to museene til ett et museum for skogfinsk kultur og historie – Norsk Skogfinsk Museum.

Glomdalsmuseet, Elverum

Blant sine 91 antikvariske bygninger har Glomdalsmuseet et skogfinsk tun. Museet har også en sørsamisk boplass, et flerkulturelt senter og våren 2006 åpner den nye avdelingen for dokumentasjon og formidling av romanifolket/taternes kultur og historie.

www.glomdal.museum.no

En kvinne og barn i en sigøynerleir i Skjeberg ca 1937. Foto: Jens Hovland / Østfold fylkes billedarkiv

LENKER

Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk

http://odin.dep.no/filarkiv/238567/Europeisk_pakt_om_regions-_eller_minoritetssprak.pdf

European Charter for Regional or Minority Languages

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/148.htm>

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter

vedlegg i St prp nr 80 (1997-98)

<http://odin.dep.no/ud/norsk/dok/regpubl/stprp/032005-030034/ved002-bn.html>

Framework Convention for the Protection of National Minorities

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>

Europarådets side om rammekonvensjonen for nasjonale minoriteter

http://www.coe.int/T/E/human_rights/minorities/

St.meld. nr. 22 (1999 –2000) Kjelder til kunnskap og oppleving

<http://odin.dep.no/kkd/norsk/publ/stmeld/018005-044002/dok-bn.html>

St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoriteter i Noreg

<http://odin.dep.no/krd/norsk/publ/stmeld/016001-040003/dok-bn.html>

St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

<http://odin.dep.no/kkd/norsk/publ/stmeld/043001-040005/dok-bn.html>

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

<http://odin.dep.no/aid>

Arbeids- og inkluderingsdepartementet om nasjonale minoriteter:

<http://odin.dep.no/aid/norsk/tema/nasjonale/bn.html>

Kultur- og kirke departementet

<http://odin.dep.no/kkd>

ABM-utvikling – Statens senter for arkiv, bibliotek og museum

www.abm-utvikling.no

Norsk kulturråd

www.kulturrad.no

TIDLIGERE UTGIVELSER AV ABM-SKRIFT

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museums-gjenstander
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek-tjenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003
- #12 Museer og den flerkulturelle virkeligheten
- #13 ABM-institusjonene i Norden. Kompetanseoppbygging for et multi-kulturelt normalsamfunn
- #14 Biblioteket. Det normale rommet i fengselet
- #15 Konsolidering av museer – råd og vink
- #16 Kommunesammenslåing og arkivspørsmål
- #17 Norsk-engelsk ordliste med bibliotektermer
- #18 Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid
- #19 Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av nyere norsk innvandring
- #20 Bibliotekene i 2020. Rapport fra en scenariobasert strategiprosess
- #21 Nye muligheter i nye landskap. Arkivorganisering i Nederland og Sverige.
- #22 Bibliotekene og det flerkulturelle Norge
- #23 Statistikk for bibliotek og museum
- #24 Danser med ulver. Bibliotekene, utgiverne og de elektroniske kunnskapskildene

Skriftserien fås gratis ved henvendelse til ABM-utvikling så langt opplaget rekker. Den er også tilgjengelig på www.abm-utvikling.no.

ISBN 82-8105-031-4